

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Aen-Merckingen Van Den Eerw. P. Cornelius Hazart,
Priester der Societeyt Jesv.**

Hazart, Cornelius

Antwerpen, 1662

Aen-Merckinghe Op de Circumcelliones.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71393](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71393)

ste/hoe ghy u van de selve sult kunnen verschoonen.

Ten anderen / ghy meynde wat wonders upt te rechten met d'oversettinghe van Ruffinus, hem uptbeeldende als een man soo aensienlyck / ende dan soo groote auctoriteyt als Eusebius selve; daer-en-tusschen Hieronymus die t'synen tyde gheleest heeft / stryckt hem dooz als een bedriegher / ende balschaert / 'tselbe doen Beatus Rhenanus, ende Joannes Christophorus.

Hier upt kont ghy vooztaen sten/dat men noyt een sake hoogher moet op-nemen / dan als men de selve kan defenderen/en goet doen/andersing' t'ghene een bergh scheen te wesen / verdwyn' in een mynsken/oft in een roock/ende soo komt het op een lachen upt.

AEN-MERCKINGHE

Op de Circumcelliones.

Ick weet wel dat de Circumcelliones zyn ketters ghetweest / ende vooz sulckx bande oude kettere veroorzdeelt / maer niet in dit stuck / 'twelck D. Cabeljau in sijn Catholijcke Waerheyde pag. 565. haer te laste leydt / ende in 't welck hy ons by de selve wil verghelijcken.

De Circumcelliones, seght D. Cabeljau, ghebruycken groote wreedtheydt teghen alle de ghene die hare Secte niet en wilden aenhanghen, met haer te pijnighen, ende te dooden. Augustinus lib. 3. contra Crescon. cap. 42. Dat de Papijten het selve doen teghens alle die hare leeringhen in twijffel trecken, oft teghen spreken, wanneer sy't uytwercken kunnen, is in Spaignien, en Italien noch alle daghe te sien, en daer van heeft ons Nederlandt te veel proeven uytghestaen, dan dat het iemant met schijn van waerheydt soude moghen teghenspreken.

Soo wilt dan D. Cabeljau segghen / dat de Circumcelliones souden kettere ghetweest zyn ter oorzake

oorsake van hare wreedthepdt. Ick en kan dat hy de Oud-baders niet binden: Ick weet wel dat sy vande selve ober hare wreedthepdt zijn berispt ghetweest / maer men kan wel wreedt zijn/ ende daerom nochtang gheen ketter zijn.

Augustinus, seght D. Cabeljau in sijn Memory-boeck pag. 61. heeft gantsch verfoeyt 't werck van vervolginge, ick segghe/niet gantschelijck, of in't gemeyn/maer soo't vande Circumcelliones begaen wierdt. Alsoo verfoepen wy het mede. Hoe wierdt het van haer begaen? Hoozt Augustinus: als een werck / seyd hy/ van Roovers ende moordenaers, dat verfoeyt hy/ maer de rechtsinnighe straffe van eenen Rechter approbeert hy/soo wy hzeeder terstondt sullen hoozen. met hem komen hier in ober een de andere Oud-baders

Voor eerst, den H. Optatus Milevitanus lib. 3. de welke/ nae dat hy/in't langh ende hzeedt/vele besondere wreedtheden / van dese hooznoemde ketterg begaen/ hadde verhaelt; seght ten laetsten: Een Moordenaer doet het quaedt qualijk, (hier mede verfoeyt hy het werck vande Circumcelliones, als weseende een werck van moordenaerg)maer een Rechter doet het quaedt wel, als hy wreect'tghene de moordenaer heeft ghesondight. Dese woorden komen pzetts ober een met de hoozgaende woorden van Augustinus, (Hier mede approbeert hy de vervolginghe ten opsichte vande ketterg / die de Ghemeynte niet alleen met hare wreedtheden / maer oock met hare ketterse leeringhen stoozen) dat blyckt klaar upt d'exempelen / die hy daer bybrenght van Moyses, ende Elias, de welke de afvallighe van het gheloobe hebben ghestraft/ oock met de doodr: hier upt besuptende/dat het selve / ten opsichte van soodanighe menschen/ rechtbeerdelijck gheschiedt.

Ten tweeden, den H. Epiphanius Haresi 80. daer hy handelt vande Massalianen, vuple ketterg / seght/ datter vele van haer, door de Magistraten zijn ghedoodt gheveest, niet om eenighe wreedthepdt/ maer om ketterije/

Ketterije / ende hy noemt die Magistraten daerom ieverigh, ende godts dienstigh. Daer sie ghy dat de Oudt-baders het werck der verbolghinghe hebben gheapprobeert.

Ten derden, dit selve approbeert mede den H. Augustinus, in't boeck van D. Cabeljau gheciteert / *contra Crescomium*, daer hy soo spreekt : Hier in, si ydt hy / dienen de Coninghen Godt, ghelijck haer van Godts weghen bevolen wordt, indien sy in haer Rijk het goede ghebieden, het quaedt verbieden, niet alleen 'tghene raect de menschelijke handelinghe, maer oock de goddelijcke RELIGIE. Te vergheefs seght ghy : Laet my in mijn vryheydt : Waerom en seght ghy oock niet, dat ghy in uwe vryheydt moet ghelaten worden, aengaende de Doodtslaghen, Oncuysheden, ende andere misdaden, en sonden ? Welcke nochtans te beletten, door rechtveerdighe wetten, seer profijtigh en saligh is ? Godt heeft wel eenen vryen wille aen den mensche ghegheven, maer hy en heeft niet begheert, dat den goeden wille soude onvruchtbaer zijn, ende dat den quaden wille soude ongestraft blijven, Ghy seght: Soo wie een Christen vervolght, is vyandt van Christus, ghy seght de waerheydt, maer hy vervolght hem in dat, 'twelck strijdt teghen Christum. By soo verre de Heere in sijnen knecht, den Vader in den soen, den man inde vrouwe, daer sy beyde Christenen zijn, niet en vervolghen de ghebreken, strijdende teghen de Christelijke waerheydt, sullen sy niet ghehouden worden voor onachtsaem ?

Maer blijft ghy nu *D. Cabeljau*, met u segghen / dat Augustinus gantsch verfoeyt het werck van verbolghinghe ?

Hoozt ghy hier niet dat hy het selve approbeert / oock in't ghene dat de goddelijcke Religie aengaet ? in't ghene dat strijdt teghen de Christelijke Waerheydt ? ende dat hy dit vande Constrighen / als Rechrers / niet en wilt ongestraft ghelaten hebben ?

Maer ghy seght / dat Augustinus gherecommandeert heeft de verdraghsaemheydt, sachtmoedigheydt, ende andere vriendelijke Conferentien tot malckanders onderrichtinghe.

Ghe

Ghenomen : wat beslypt ghy hier nyt ? Dat hy gantsch verfoeyt het werck van vervolghinghe ? hoe verstaet ghy dan desen voorgaenden discours van Augustinus, daer hy het straffen aenprijst / oock int'ghene dat de goddelijcke RELIGIE raccket ? hoe siet hy dit neffens de Doodt-slaghen / die welcke met de doodi worden ghestrafte ? Verhalven hoe approbeert Augustinus de placcaten / die teghen dese kerckers / vande Christelijcke Keyfers waren uptghegheben ?

Ich bekenne dan dat Augustinus berepicht verdraeghsamheydt, ende sachtmoedigheydt, doch de wyle hy oock vande Continghen/straffe berepicht / ende approbeert de Placcaten der Keyseren / soo moet hier noodtsakelijck nyt volghen / dat hy wil segghen. / inden de sachtmoedigheydt niet en haert, dat men soude komen tot straffen.

Maer ghy seght / dat Augustinus wel gheexcuseert heeft de Placcaten der Christene Keyfers, ende 'tghene sy deden teghen de Donatisten ; maer hoe ? met aenwysinghe, seght hy, dat her gheene vervolghinghen en waren in opsicht van't gheloove.

Doch die aenwysinghe is inde penne ghebleven / ghy hebt vergheten de selve ons vooz te stellen.

Ich in teghendeel / thoone nyt Augustino contrarie: hoorz sijne woorden: 'Tis gheschiedt, seydt hy / in onse tijden, datter Keyserlijcke placcaten zijn uytghegheven teghen u l jae teghen u l. DWALINGHE.

Is dit niet klaer ghesproken van Augustinus ? Voor eerst, datter Placcaten waren uptghegheben tegen de Donatisten, dat is / teghen hare wreedtheyt, die sy dooz de Circumcelliones bedzeben : Dat niet alleen / maer oock teghen hare DWALINGHE. Seght nu noch dat dese placcaten gheen vervolghinghen en waren in opsicht van het gheloove. Maccht dan de DWALINGHE het gheloove niet ?

Doeght hier by 'tghene ghy boven ghehoort hebt nyt den selven H. Augustinus, daer hy begheert dat de Continghen sullen straffen oock her ghene dat

dat de goddelijcke RELIGIE, ende Christelijcke Waerheydt aengaet / soo wanneer iemandt daer teghen komt te stryden / boeghret noch hy / tghene hy boozdery seght / te weten / dat hy gheen vyandt van Christus en is, die daerom een Christen vervolght, oft straft. Raecht dit wederom het Gheloobe niet?

Beweert hy derhalven sich niet teghen d'opwoytinghe van Cresconius, de welcke seyde / dat men een ieder moest laten in sijn bypheidt / nameelijck aengaende de Religie? seght Augustinus hier op niet / dat dit niet meer gheschieden en moet / als in Doodt slaghen / onkuysheden / ende andere misdaden / die / oock niet de doodt / hande Rechterg ghestraft worden?

Daer en boden / waer sult ghy blijven met Opratus Milevitanus, die het selve probeert met de exempelen van Moyses, ende Elias; die d'afvallighe van't gheloobe / inder daet / met de doodt hebben ghestraft?

Hoe durft ghy dan segghen D. Cabeljau, dat dese placaten, alleen stuttinghen waren vande vervolghingen, ende insolentien der Circumcelliones teghen de Rechtsinnighe, oft sachte bestraffinghen van wreede actien, die sy ghepleeght hadden, ende niet vervolghingen in opsicht van't geloove. Doch eens gebraeght / of Augustinus niet updruckelijck seght / dat sy uptghegheben waren / teghen hare DWALINGHE? of hy niet updruckelijck en sepdt / dat de Coninghen moeten straffen / oock tghene de goddelijcke RELIGIE raecht / &c. Ghy moet het bekennen / soo moet ghy dan mede bekennen / dat dese placaten niet alleen stuttinghen waren, oft sachte straffinghen vande wreede actien, die de Circumcelliones ghepleeght hadden, maer oock vervolghingen in opsicht van't gheloove.

Al wat D. Cabeljau nu boozdet prae van onse verbolghingen / en straffen / nameelijck vande Inquisitie, ende soo boozts / en dient nergens anders toe / als / om teghen sijn eyghen selven / te bevestighen / dat wy hier in ghelijck foruigh zijn aen het gevoelen van Augustinus, ende Partije over-

een-komende met de Circumcelliones, want ghelijck
 ick in mijn Staeltje ghesepdt hebbe pag. 279. Ghe-
 lijk de Circumcelliones zijn ghekomen met blam-
 men/ byer/ en sweert/ om de Rechtinnighe met
 ghewelt van wapenen te stooten upt hare posses-
 sie / ende hare dwalinghen dooz desen middel te
 stapelen/alsoo kan Duytslandt, Vranckrijck, Neder-
 landt, Enghelandt, ende Polen ghetuyghen / dat ober
 hondert ende'eensighe saren gekomen zijn de disci-
 pelen van Calvijn, Luther, ende andere/ om de Ca-
 tholijcken met wapenen / ende groote stozinghe
 van bloedt/ende wzeede tozmenten te drijven upt
 hare possessie/om hare ghesindthepdt te bouwen
 op het vergoten bloedt/ende doode lichamen van
 soo menighe hondert duysent onnoosele / ende
 eenboudighe menschen / die noyt te bozen van
 soodanighe leerunghen en hadden hoorzen/oft we-
 ten te spreken.

Doozders dan / ghelijck Augustinus aenprijs de
 straffen/die vande Christene Keyserz / dooz plac-
 caten/gheselt/ ende uptghewercht wserden / ten
 opsichte vande Circumcelliones, niet alleen ter
 oorzake van hare wzeedthepdt / maer oock ter
 oorzake van hare DWALINGHE, en het bestrijden
 vande Christelijcke Waerheydt; soo moet dan D. Ca-
 beljau oft Augustinum beschuldighen van ketterije/
 die soodanighe straffen/ ende placaten heeft ghe-
 approbeeret/ende dooz goetd ghewonden / oft soo
 niet / moet ons mede ontschuldighen van kette-
 rije/ de wijle wy het hier houden met Augustinus,
 met Optatus Milevitanus, met Epiphanius, ende met
 de ghewoonte vande oude / ende Rechtinnighe
 Kercke.

Eyndelijck, de wzeedtheden/de welke ick in mijn
 Staeltje pag. 283, 284, 285. Partije hebbe te laste ghelept
 in weynighe stucken van duysenden / excuseert
 D. Cabeljau allegaer met een wwozdt / segghende/
 dat het een oorlooghsche furie gheweest is. Ten is
 gheen oozloghsche furie gheweest als Calvijn bin-
 nen Geneven heeft doen verbranden/veenen sekere
 Spat:

Spaignaert met name Servetus, alleen om syn ketterijhen.

Ten is gheen oorloghsche furte gheweest/ als Elisabeth Coninghine van Enghelandt / soo menighe Priesters/ ende Religieusen heeft doen om hals brengen / alleen om dat sy Priesters waren; Doch het sy soo / dat het oorloghsche furte gheweest sy. Siet ghy niet D. Cabeljan, dat de weerthept bande Circumcelliones mede een oorloghsche furte was? Siet ghy't niet? leest dan Opeatum Milevitanum, ende Augustinum aendachtelijck / ende ghy sulc het bevinden. Dies niet teghenstaende en laten sy daerom bande Oudt. vaders niet bezigt te worden: S'en laten daerom niet bezigt te worden/niet alleen ter oorsake van dese weerthept / maer oock ter oorsake van hare DWALINGE, die sy met soo rene weerthept wilden verbeypden: en of ghy schoon seght/dat ghy mede niet en pzyht/rgene in soodanige furte geschiet is/daerom nochtans en laten die van ulde Ghemeyne/die soodanighe/ en meerder weerthepten/ in booztyden/met een oorloghsche furte / begaen hebben/niet ghelijck te zijn aende Circumcelliones.

Ghy seght/dat het de leere, ende de gemeyne practijcke der Ghereformeerde Kercke is, dat, namentlijck, de conscientie vry ghelaten, ende het gheloof wel magh aengheraden, maer met gheen ghewelt behoort op ghedronghen te worden.

Wat kan Enghelandt ghetuyghen / daer soo veel onnossel bloedt is ghestort/op den tijdt van hondert jaren. Wat Hollandt belanght: 'twaer te wenschen / datter gheene placcaten en waren/ met de welcke de vryhept aen de Catholijcken benomen wort / van haren Godts-dienst in't openbaer oeffenen neffens de Joden gheslagen handen der Christenen / ende alle soozten van Secten. Ick bekenne dat vele steden dese discreete ghebruycken/waer ober sy ten hooghsten zijn te pzyfen/dat sy de Catholijcken niet min en achten als Joden: Maer siet eens hoe het in vele ande-

re steden van Hollandt, en Vrielandt, en Zeelandt, sonder eenighe te noemen/daer mede toegaet: dat konnen die gheruyghden die heele jaren moeten opghesloten sitten/sonder haer opt by klaren daghe te durben verthoonen: wat dat sy hebben te lijden / wat sy moeten onderstaen / met wat een hzeese sy haren Godts-dienst moeten pleghen / is meer kenbaer als ick met woorzen soud' konnen beschrijven; doch de Blaccaten brenghen sulcks mede. 'Tis waer: maer ick laet u dencken / oft dit niet en is de bypheydt benemen/ ende beletten den loop van het Roomsche Catholijck gheloove. daer ghy-liedennochtang niet anders en roept/ als bypheydt van conscientie. Eer ick hier afschepde / moet ick thoonen waer in de Circumcelliones, namentlijk zyn ketters gheweest.

Noch by Guido Carmelita, noch by Damascenus, noch by Philastrius, noch by Theodoretus, noch by Augustinus, noch by Isidorus Hispalensis, die allegaer van dese Secte/in't besonder hebben gheschreven/ en kan ick bevinden / dat sy als ketters zyn veroordeelt gheweest/ter oorsaecke van hare wreedyghed. Maer om andere redenen.

Hoort Guido Carmelita spreken: *De haesibus cap. 57.* De Circumcelliones, sepdit hy/ aevolghers der Donatisten, maer meerder in dwalinghe, smeten haer in't vyer, ende in't water, haer selven doodende, ende brachten ooc andere daer toe, dat sy haer selven soudent ombrengē.

Hoort nu Isidorum *Lib. 8. Originum cap. 5.* De Circumcelliones, sepdit hy/ dooden haer selven uyt liefde vande Martelie, op dat sy niet ghewelt, afscheydende van dit leven, martelaers mochten ghenoeemt worden.

Hoort nu Augustinum *Lib. 3. contra Cresconium c. 49.* Ick late staen, sepdit hy / dat sy haer selven vrywillighe dooden aendoen, want ick hebbe oock verstaen van Marcus, dat hy sy-selven heeft van boven neder-geworpen.

De reden van dese grouwelijcke ketterij/ gheeft Opratus Milevitanus *Lib. 3.* segghende / dat sy leerden, dat men sijn eyghen vleesch moet haten, om dat

het van den duyvel ghemaect was; **Doeghter** noch eene dwalinghe by / te weten / dat sy de eenigheyde niet en wilden onderhouden, noch te doen hebben niet die van Roomen.

Wp en zijn immerg / arngaende dese ketterije / aen de Circumcelliones niet ghelyck / want aengacude het eerste, wp en dooden ons selven niet. Nengaende het tweede, dat past precis op Partije, die niet en wilt te doen hebben niet die van Roomen, scheurende de Kercke / en de eenigheyde bekende.

Du en bevinde sek niet dat semandt van dese **Oudt**-baders de Circumcelliones soude veroorzbeelt hebben als ketterg / ter oorzake van hare wreedt-heydt / oft indien semandt dit soude ghedaen hebben / 'tis gheweest / om dat dese hare wreedt-heydt ghemenghelt is gheweest met die dwalinghe / leerende dat het vleesch banden dubbel gemaect was / ende soo Augustinus het hooz gheen wreedt-heydt en houdt / maer hooz eene wettighe / ende rechtbeerdighe straffe / de ketterg te verbolghen ter oorzake van hare dwalinghe / soo en zijn wp noch in d'een / noch in d'ander ghelyck aen dese ketterg.

AEN MERCKINGHE

Op de Ketterije der Nudipedales.

D Cabeljau wilt hebben in sijn Catholijcke Waerheydt pag. 563. dat dese Nudipedales, dat is te segghen Barrevoet-loopers, van *Augustinus* onder de ketterg ghestelt worden, om dat sy altijd met bloote voeten wandelden, quali ck verstaende eenighe spreucken der Schrifture, in de welcke van het uyt trecken der schoenen ghesproken wordt. Dese, seyd by / worden in de Roomiche Kercke naeghevolght van